

Яворський Р. І.,

*кандидат юридичних наук,
докторант кафедри адміністративного та інформаційного права
Національного університету "Львівська Політехніка",
асистент кафедри адміністративного та фінансового права
юридичного факультету ЛНУ імені Івана Франка*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ТУРИСТА В ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF TOURISTS IN TOURISM AND RECREATIONAL ACTIVITIES

Адміністративно-правовий статус туриста в туристично-рекреаційній діяльності є важливим аспектом для забезпечення належного рівня захисту прав, інтересів та свобод туристів. В дослідженні запропоновані основні аспекти, що розкривають специфіку правового регулювання туристичної діяльності. У дослідженні підкреслюється важливість регулювання адміністративно-правового статусу туриста в туристично-рекреаційній діяльності й надаються рекомендації щодо покращення статусу туриста, враховуючи різносторонні аспекти законодавства та адміністративних процедур.

Основна увага приділяється адміністративно-правовому статусу туриста, який охоплює права, обов'язки та гарантії захисту прав туристів під час подорожей. Зміни до Закону України «Про туризм» стосуються фінансового забезпечення діяльності туроператорів, яке стало обов'язковим у формі страхування або банківської гарантії. Стаття висвітлює важливість подальшого дослідження адміністративно-правового статусу туриста в умовах сучасних викликів, таких як цифровізація та глобалізація. Вивчення цього питання є необхідним для адаптації законодавства до нових реалій туристичної сфери, що включає розробку чітких правових рамок, які забезпечують належний рівень захисту прав туристів і сприяють сталому розвитку туризму. У цьому контексті праці провідних науковців формують теоретичну основу для вдосконалення правового регулювання і його практичного застосування.

Обговорюються перспективи подальших досліджень у сфері адміністративно-правового статусу туриста. Пропонуються напрями для подальшого вивчення, включаючи аналіз міжнародного досвіду, вплив цифрових технологій на туристичну галузь, а також розробка інноваційних підходів до підвищення якості послуг і захисту прав туристів. Реалізація цих напрямів досліджень сприятиме створенню ефективної та безпечної туристично-рекреаційної діяльності.

Стаття підкреслює важливість комплексного підходу до вдосконалення адміністративно-правового статусу туриста. Впровадження запропонованих заходів забезпечить підвищення рівня захисту прав туристів, покращення якості туристичних послуг та створення сприятливого середовища для розвитку туристично-рекреаційної діяльності.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, турист, туристично-рекреаційна діяльність, захист прав туристів, туристичні послуги, законодавство, ліцензування, сертифікація.

The administrative and legal status of tourists in tourism and recreational activities is a crucial aspect for ensuring an adequate level of protection for tourists' rights, interests, and freedoms. This study presents key aspects that reveal the specifics of legal regulation in tourism activities. The research emphasizes the importance of regulating the administrative and legal status of tourists in tourism and recreational activities and provides recommendations for improving the status of tourists, taking into account various aspects of legislation and administrative procedures.

The main focus is on the administrative and legal status of tourists, which encompasses their rights, duties, and guarantees for the protection of their rights during travel. Amendments to the Law of Ukraine "On Tourism" concern the financial security of tour operators' activities, which has become mandatory in the form of insurance or a bank guarantee. The article highlights the importance of further research on the administrative and legal status of tourists in the face of modern challenges such as digitalization and globalization. Studying this issue is necessary to adapt legislation to the new realities of the tourism sector, including the development of clear legal frameworks that ensure an appropriate level of protection for tourists' rights and contribute to the sustainable development of tourism. In this context, the work of leading scholars forms the theoretical basis for improving legal regulation and its practical application.

The article discusses prospects for further research in the field of the administrative and legal status of tourists. Directions for future studies are proposed, including the analysis of international experience, the impact of digital technologies on the tourism industry, and the development of innovative approaches to improving the quality of services and protecting tourists' rights. The implementation of these research directions will contribute to the creation of an effective and safe tourism and recreational activity environment.

The article emphasizes the importance of a comprehensive approach to improving the administrative and legal status of tourists. The implementation of the proposed measures will ensure an enhanced level of protection for tourists' rights, improved quality of tourism services, and the creation of a favorable environment for the development of tourism and recreational activities.

Key words: *administrative and legal status, tourist, tourism and recreational activities, protection of tourists' rights, tourism services, legislation, licensing, certification.*

Постановка проблеми. В сучасному вимірі туризм вважається перспективною економічною галуззю. Наразі туристична діяльність у світі, переживши період розвитку, проходить етап якісного становлення. При цьому, через низку причин, у цій сфері спостерігається низка проблем.

Для забезпечення ефективного розвитку суспільних відносин у сфері туризму потрібне належне правове регулювання. Воно в цій галузі має специфічні особливості. Для туризму як складного соціального явища характерна велика кількість правових зв'язків між різними суб'єктами [1, с. 67], а регулювання має міжгалузеву специфіку, що вимагає спеціальної системи правового контролю.

Ще зовсім недавно, з метою захисту прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб до Закону України «Про туризм» були внесені зміни та встановлено фінансове забезпечення туроператорської діяльності як обов'язкової умови її здійснення у вигляді договору страхування цивільної відповідальності або банківської гарантії виконання зобов'язань за договором про реалізацію туристичного продукту [2].

Фінансове забезпечення було встановлено, зокрема, для швидшого та максимально зручного отримання туристом належних йому коштів у зв'язку з неякісним наданням послуг туроператором. З цього приводу виникли суперечки та жорстка критика. По-перше, зазначалося, що фінансове забезпечення можуть собі дозволити тільки великі компанії, що призведе до створення умов для недобросовісної конкуренції у туристичному бізнесі. По-друге, розмір фінансового забезпечення може бути недостатнім для відшкодування збитків туристам. На практиці приблизно так і сталося [3, с. 401].

Проте у базовому законі про туризм розмір фінансового забезпечення діяльності туроператора встановлюється залежно від обсягу коштів, отриманих ним від реалізації туристичного продукту. Виплата страхового відшкодування або сплата грошової суми за банківською гарантією здійснюється на підставі письмової вимоги замовника (туриста) за умови дотримання певних умов, одним із яких є документ, що підтверджує відмову туроператора добровільно задовольнити вимогу про відшкодування реальних збитків.

Варто відзначити, що проблема адміністративно-правового статусу туриста в туристично-рекреаційній діяльності полягає в недостатній чіткості та ефективності правового регулювання, що захищає права, свободи та інтереси туристів. Наразі відсутність детально та комплексно розроблених норм й механізмів, які б гарантували належний рівень захисту інтересів туристів у випадку порушення їхніх прав, створює ризики для забезпечення безпеки та якості наданих послуг. Недосконалість чинного законодавства призводить до юридичних колізій і ускладнює відшкодування збитків, що виникають унаслідок неякісного обслуговування або невиконання договірних зобов'язань туроператорами як суб'єктами туристичної діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. В останні десятиліття питання адміністративно-правового статусу туриста в контексті туристично-рекреаційної діяльності викликали значний інтерес науковців та дослідників. Зокрема, багато уваги приділяється вивченню прав і обов'язків туристів, а також механізмів їх реалізації на національному та міжнародному рівнях. У працях українських та закордонних авторів, таких як І. О. Коваленко, В. М. Андру-

щенко, В. І. Шахов, розглядаються різні аспекти адміністративно-правового регулювання туристичної діяльності, зокрема права на інформацію, захист персональних даних, безпеку туристів, а також питання відповідальності за порушення законодавства у сфері туризму. Дослідження цих науковців є вагомим внеском у розвиток правового регулювання туристично-рекреаційної сфери, забезпечуючи теоретичні основи для вдосконалення законодавства та практики його застосування.

Попри значний обсяг наукових праць, що висвітлюють окремі аспекти адміністративно-правового статусу туристів, є необхідність у подальшому поглибленому дослідженні цього питання з урахуванням сучасних викликів і тенденцій. Зокрема, актуальними є питання адаптації законодавства до умов цифровізації, глобалізації та зростання популярності нових форм туризму, що вимагають більш чітких правових рамок. Важливість таких досліджень зумовлена не лише необхідністю захисту прав туристів, а й потребою забезпечення балансу між інтересами різних суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності, що сприяє сталому розвитку цієї галузі.

Мета статті полягає в аналізі та визначенні адміністративно-правового статусу туриста в контексті туристично-рекреаційної діяльності, з урахуванням правових норм, що регулюють взаємовідносини туристів та інших суб'єктів туристичного ринку.

Виклад основного матеріалу. У сучасному суспільстві подорожі та відпочинок важливі для задоволення потреб людей у відпочинку та сприяння економічному зростанню країн і регіонів. Зі зростанням попиту на туристичні послуги управління взаємодією між туристами та підприємствами, які займаються туризмом, стало важливим. Правовий статус мандрівника визначає його права, обов'язки та захист під час подорожі, що створює правову базу для захисту інтересів туриста та запобігання можливим порушенням у цій сфері. Правові позиції туристів визначаються національними та міжнародними законами, які регулюють відносини у сфері туризму. Ці закони надають права туристам на доступ до інформації про якість послуг безпеки та окреслюють їхні обов'язки щодо дотримання правил приймаючої країни.

[4, с. 11; 5, с. 57]. Саме тому, адміністративно-правовий статус туриста є ключовим елементом у формуванні правовідносин у туристично-рекреаційній діяльності, сприяючи забезпеченню балансу інтересів як споживачів, так і постачальників туристичних послуг.

Правове становище туриста у правовідносинах з надання туристичних послуг визначається сукупністю прав, обов'язків і гарантій, що складають його адміністративно-правовий статус щодо туристично-рекреаційної діяльності. Основними складовими адміністративно-правового статусу туриста є:

- право на безпеку, відповідно турист має право на безпечні умови під час подорожі, в тому числі захист здоров'я, життя, майна;
- отримання відповідної інформації про послуги, тобто турист має право на достовірну інформацію про умови подорожі, включаючи деталі маршруту, перелік послуг, умови страхування;
- право на отримання якісних послуг, які відповідають умовам договору;
- право, що дає можливість звертатися з претензіями до туроператора у разі ненадання або надання неякісних послуг;
- право на страхування від нещасних випадків, медичне страхування, страхування від ризиків, пов'язаних зі скасуванням подорожі чи втратою багажу;
- дотримання законодавства країни перебування;
- турист зобов'язаний дотримуватися умов договору;
- турист повинен інформувати туроператора про будь-які обставини, які можуть вплинути на виконання умов договору;
- забезпечення належної якості послуг, які відповідають умовам договору і нормативним актам;
- захист прав туристів відповідно до законодавства про захист прав споживачів;
- у випадку порушення прав туриста, діє право на відшкодування матеріальних та моральних збитків [5, с. 58-60; 6, с. 248; 7, с. 1490-1497].

Права, обов'язки, правовідносини фізичних осіб з іншими учасниками туристичного процесу, відповідальність у разі порушення законодавства або умов договору визначаються її

адміністративно-правовим статусом при здійсненні туристично-рекреаційної діяльності [8, с. 1623]. Цей статус регулюється як національним, так і міжнародним законодавством, що забезпечує безпеку мандрівника та відповідні умови проживання. Ключові елементи цього статусу наведено в таблиці 1.

Національне законодавство, що регулює права, обов'язки та захист подорожей, регулює адміністративний та правовий статус туристичних у державах-членах Європейського Союзу [9, с. 42].

Кожна держава має унікальні правила, що регулюють туризм і дозволяють, які представлені у відповідних законах. У таблиці 2 наведено приклади того, як закони, пов'язані з туризмом, регулюються в країнах-членах ЄС, що дозволяє легко побачити, як дотримуються права туристи у цих юрисдикціях.

Покращення адміністративного та правового становища мандрівників, які займають-

Таблиця 1

Адміністративно-правовий статус туриста в туристично-рекреаційній діяльності

Категорія	Опис
Правовий статус	Турист – це особа, яка подорожує з метою відпочинку, навчання, спорту або інших цілей й відповідно він є суб'єктом туристичних правовідносин.
Права туриста	Отримання безпечних та якісних послуг; доступ до повної та достовірної інформації про послуги; отримання медичної допомоги відповідно до страхування; право на відшкодування збитків у разі порушення умов договору.
Обов'язки туриста	Дотримання законодавства країни перебування та правил безпеки; виконання умов договору з туристичною організацією.
Адміністративні санкції	За порушення законодавства або умов договору турист може бути притягнутий до адміністративної відповідальності, що може включати штрафи, депортацію або інші санкції.
Договірні відносини	Турист укладає договір з туристичною організацією або іншим постачальником послуг, який визначає умови поїздки, обсяг наданих послуг, відповідальність сторін.
Захист прав туриста	Захист прав туриста здійснюється через суд, а також за допомогою спеціальних державних органів та організацій, що відповідають за туризм.
Страхування туриста	Турист має право на страхування (медичне, від нещасних випадків, багажу тощо), що забезпечує компенсацію у разі настання страхового випадку під час подорожі.
Режим в'їзду/виїзду та перебування	Турист зобов'язаний дотримуватися правил в'їзду та виїзду з країни перебування, що можуть включати отримання візи, реєстрацію у відповідних органах, дотримання умов перебування.
Митні обмеження	Туристи зобов'язані дотримуватися митних правил, включаючи декларування товарів, обмеження на ввезення/вивезення певних товарів та валют.
Екологічні обмеження	Турист повинен дотримуватися екологічних норм і правил у відвідуваних місцях, уникати шкоди природі та культурним пам'яткам.

Джерело: складено на основі [1; 7; 8; 9].

Таблиця 2

Адміністративно-правовий статус туриста в туристично-рекреаційній діяльності: приклади законодавства країн ЄС

Країна	Законодавство (оригінал)	Короткий опис
Німеччина	Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), § 651a - 651y	Врегулює питання прав та обов'язків туриста і туроператора, включаючи умови договору про тур.
Франція	Code du tourisme, Livre II, Titre Ier, Chapitre III	Регулює туристичні послуги, права туристів на інформацію та захист в разі невиконання зобов'язань.
Іспанія	Ley 21/1995, de 6 de julio, de viajes combinados	Регулює комбіновані подорожі, права споживачів й обов'язки туроператорів та турагентств.
Італія	Codice del Turismo, Decreto Legislativo 23 maggio 2011, n. 79	Регламентує туристичну діяльність, включаючи права та обов'язки туристів та туристичних агентств.
Греція	Νόμος 2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών	Закон захищає права споживачів туристичних послуг, включаючи зобов'язання туроператорів.

Джерело: систематизовано на основі [9; 10; 11; 12].

ся туристичною та рекреаційною діяльністю, є вирішальним заходом для захисту прав споживачів, сприяння розвитку туризму та посиленню підзвітності між зацікавленими сторонами ринку. Це вимагає цілісної стратегії, яка включає вдосконалення законів та нормативних актів, підвищення обізнаності споживачів щодо їхніх прав і створення надійних механізмів моніторингу [10, с. 337]. Тому, спроби посилити адміністративний і правовий статус туристів, які беруть участь у туризмі та відпочинку, можуть включати різні заходи, а саме:

- створення законодавчих актів, які чітко регулюють права та обов'язки туристів, туроператорів та суб'єктів туристичної діяльності;
- забезпечення відповідності законодавства про захист прав споживачів до міжнародних стандартів, включаючи компенсацію за неякісні туристичні послуги;
- регулярна модернізація та оновлення чинних законів та нормативних актів з урахуванням нових тенденцій у туристичній галузі;
- заснування спеціальних установ або посад уповноважених, які б займалися розглядом скарг та захистом прав туристів;
- розробка механізмів для подання та розгляду скарг туристів щодо якості послуг;
- запровадження обов'язкового ліцензування та сертифікації туроператорів та туристичних агентств;
- забезпечення навчання та регулярного підвищення кваліфікації працівників туристичного кластера;
- проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності туристів щодо їхніх прав та обов'язків;
- забезпечення доступу туристів до актуальної інформації про туристичні послуги, включаючи правові аспекти;
- проведення регулярних перевірок діяльності туроператорів та туристичних агентств на відповідність законодавству та стандартам якості;
- встановлення чітких санкцій за порушення прав туристів та недотримання стандартів якості послуг;
- орієнтування на міжнародні стандарти у сфері туризму та співпраця з міжнародними організаціями для впровадження відповідних практик;

– вдосконалення міжнародного співробітництва шляхом укладення угод з іншими країнами щодо взаємного захисту прав туристів;

– використання сучасних цифрових технологій для покращення якості послуг та інформування туристів;

– розвиток платформ, де туристи можуть залишати відгуки про послуги та давати оцінки, що стимулюватиме підвищення якості [10, с. 325-340; 11, с. 1231-1234; 12, с. 1029-1045; 13, с. 225].

Для посилення адміністративно-правового статусу туристів, вкрай важливо вжити комплексних заходів, що включає приведення національних законів у відповідність зі світовими стандартами, посилення нагляду за захистом прав туристів та встановлення ефективних методів вирішення спорів [14, с. 74; 15, с. 109]. На нашу думку, ключовою ідеєю є розробка індивідуальних ініціатив для покращення розуміння туристами юридичних питань, що дозволяє їм ефективніше захищати свої інтереси. Крім того, сприяння співпраці між туроператорами, державними органами та відповідними сторонами має важливе значення для оперативного впровадження заходів проти порушення прав туристів та забезпечення безпечного середовища для їх дозвілля.

Висновки. Правовий та адміністративний захист туристів необхідно посилити, щоб захистити їх права. Життєво важливо створити чітке законодавство для регулювання взаємодії між туристами, туроператорами та зацікавленими сторонами галузі. Також надзвичайно важливим є впровадження надійних інструментів моніторингу для дотримання якості послуг. Зміцнення прав туристів шляхом запровадження інституту омбудсмена, спрощення процедур подання скарг і застосування суворіших покарань за невиконання посилить захист туристів і підзвітність у туристичному секторі.

Доведення до відома прав та обов'язків для туристів має вирішальне значення разом із наявними заходами захисту. Це можна зробити за допомогою інформаційних кампаній і полегшення доступу до відповідної інформації. Співпраця з глобальними організаціями та використання цифрових технологій підвищить рівень туристичних послуг і загальну

задоволеність відвідувачів. Ці дії спрямовані на створення безпечного, прозорого та ефективного середовища для туристичної діяльності та ефективного задоволення очікувань мандрівників.

Подальші можливості для вивчення правового статусу туриста у сфері туризму включають розгляд міжнародного досвіду з метою запозичення найкращих практик та їх адаптації до національних умов. Особливу увагу треба

приділити вивченню ефективності змін у законодавстві та механізмів захисту прав туристів. Важливим напрямком є дослідження впливу цифрових технологій на поліпшення якості послуг й спрощення процедур взаємодії між туристами та туроператорами. Крім того, повинні бути розроблені нові підходи до навчання та покращення кваліфікації працівників сфери туризму, що допоможе поліпшенню стандартів обслуговування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України: монографія. ІРД НАН України. Львів, 2017. 259 с.
2. Закон України «Про туризм» 324/95-ВР, редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-врText>
3. González-Rodríguez, M. R., Martín-Samper, R. C., Köseoglu, M. A., & Okumus F. Hotels' corporate social responsibility practices, organizational culture, firm reputation, and performance. *Journal of Sustainable Tourism*. 2019. № 27(3). P. 398-419.
4. Likarchuk N., Andrieieva O., Likarchuk D.; Bernatskyi A. Impression marketing as a tool for building emotional connections in the public administration sphere. *Studies in Media and Communication*. 2022. № 10(1). P. 9-16.
5. Адамова О. С. Поняття та джерела туристського права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. № 53. С. 56-61.
6. Опанасюк Н., Мельник І. Норми туристичного права України: поняття, ознаки та структура. Проблеми цивільного, господарського, трудового права та права соціального забезпечення. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 246-251.
7. Pasięka S. R., Kolokolchukova I. V., Morozova O. H., Krushynska A. V., Krasnodied T. L., Popova T. V. The potential of tourist and recreational clusters in European space. *Geo Journal of Tourism and Geosites*. 2021. № 39. P. 1488-1500.
8. Font X., Torres-Delgado A., Crabolu G., Palomo Martinez J., Kantebacher J., Miller G. The impact of sustainable tourism indicators on destination competitiveness: The European Tourism Indicator System. *Journal of Sustainable Tourism*. 2023. № 31(7). P. 1608-1630.
9. Парфіненко А. Міжнародний туризм як складова частина ліберального світового порядку. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 2(16). С. 33-51.
10. Filipiak B., Dylewski M., Kalinowski M. Economic development trends in the EU tourism industry. Towards the digitalization process and sustainability. *Quality & Quantity*. 2023. № 57.Suppl 3. P. 321-346.
11. Santos-Lacueva R., González M., Domingo A. The integration of sustainable tourism policies in European cities. *PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*. 2022. Vol. 20 № 5. P. 1229-1242.
12. Liu Y., Xiao T., Fan Z. P., Zhao X. Pricing, environmental governance efficiency, and channel coordination in a socially responsible tourism supply chain. *International Transactions in Operational Research*. 2019. № 26(3). P. 1025-1051.
13. Борисюк О. Системи туристичних послуг: регіональний вимір. Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики: тези доп. XIV Міжнар. наук.-прак. конф. (м. Київ, 21 квітня 2021 р.). К.: НАУ, 2021. С. 224-227.
14. Голод А. П. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування [монографія]. Львів: ЛДУФК, 2018. 340 с.
15. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг [монографія]. К., 2018. 425 с.